

KARADENİZ'DE YUNUS AVCILIĞI

Dr.Mustafa ZENGİN - SUMAE

"Yunusların Gözyaşları: Çok ama çok eski tarihlerde, Karadeniz'in bir tek hakimi varmış; yunuslar. Yunuslar, halkına zulmeden diğer krallara hiç benzemezmiş. Kalpleri çok temiz ve merhametliymişler ki; kutsal kitapların söylediğine göre "Yunus Peygamberi" bile zalimlerin elinden kurtarmış ve Tanrı'nın kutsal mertebesine erişmişler. Ama devran dönmüş, nice çağlar akıp geçmiş ve insanoğlu, adına "uygarlık" denilen öyle bir çağa ayak basmış ki; okyanusların bu "kutsal", sevgi dolu, dost canlılarının, yunusların hükümdarlığı son bulmuş. İnsanlar sonsuza değin kendilerine dost olan yunuslara içleri kan ağlayarak avlamışlar. Ve böylece o günden sonra yunusların gözyaşı hiç dinmemiş. Tekneler dolusu gözyaşı karışmış Karadeniz'in sularına, yunusların ve balıkçıların gözlerinden akan... Derler ki; işte bu tarihlerden sonra, yunusların ahını alan deniz adamları hiç mutlu olamamış. Böylece denizlerin bereketi kaybolmuş, balıkçıların rızıkları tükenmiş. Vicdanları ve ekmek parası arasında sıkışıp kalan bu deniz insanların her birinin, hüznü ve acıyla son bulan hayat hikâyeleri olmuş..."

Yunuslar; deniz memelilerinin en bilinen sevimli üyeleridir. Karadeniz'de üç tür yunus yaşamaktadır. Bunlar tırtık (*Delphinus delphis*), mutur (*Phocoena phococena*) ve afalina (*Tursiops truncatus*)'dır. Geçmişte av istatistiklerinde bu üç tür birlikte verilmesine karşın, Tırtık %80-90 oranı ile en fazla avlanan tür olmuştur (2).

Yunusların vücudu kalın ve elastik bir yağ tabakası ile kaplıdır. Deri yüzeyi ince bir tabakadan oluşur. Alt deriden sonra gelen yağ tabakası ise, türlere göre değişmekle birlikte 4-5 cm kalınlığa kadar ulaşabilir. Sıcakkanlı bir hayvan olduğu için, yağ tabakası yunuslar için çok önemlidir. Yağ tabakası canlının özgül ağırlığını azaltarak su içerisindeki hareketini kolaylaştırır. Ortalama büyüklükteki bir yunus (64-72 kg); yazın yaklaşık 20 kg vücut yağı ihtiva eder. Kışın bu miktar iki katına ulaşabilir (2).

Yazın su sıcaklığının yükselmesi ile metabolizması hızlanır ve depolanmış yağın önemli bir kısmı hayvan tarafından kullanılır.

Yaz ayları ayrıca yunusların üreme dönemidir. Bu dönemde beslenmeleri oldukça yavaşlar ve sürekli olarak kilo kaybederler. Bu nedenle yazın öldürülen yunuslar çoğu kez dibe batar. Vücut yağının fazla olduğu diğer aylarda bu olay görülmez.

1980'li yıllardan önce, yani avcılığın yasaklanmasından önceki yıllarda "yunus avcılığı" Karadeniz'deki kıyı balıkçılarının en önemli geçim kaynağını oluşturuyordu. Bu avcılık o kadar çok karlıydı ki; diğer balıkların avcılığı çok fazla rağbet görmüyordu. Kıyı balıkçıları doğrudan doğruya yunus yağına dayalı sanayiye hammadde sağlayan yunus avcılığını tercih ediyordu. EBK tarafından 1950'li yılların ortalarında hamsiye kilo başına 5 kuruş ödeme yapılırken, 1 kg yunusa 35 kuruş ödeniyordu. Bu fiyat 1960'da daha da artarak 60 kuruşa kadar yükselmiştir (3).

(Kaynak: 8)

Yunusları Koruma Çabaları

Yunuslar; günümüzde aşırı avcılık, habitatlarının bozulması, deniz ticareti/trafiği ve kirlilik gibi birçok sebepten ötürü popülasyonları azalmış deniz memelilerinin en önemli üyesidir. Karadeniz'de yunus avcılığının en üst düzeye ulaştığı 1938 yılından sonra, yunus stoklarında meydana gelen sürekli azalmalar nedeniyle, eski Sovyetler Birliği yönetimi tarafından 1962 yılında, üreme dönemini kapsayan sınırlı bir av yasağı uygulanmıştır. Ancak stoklarının hızlı azalması nedeniyle aynı ülke tarafından 1966 yılında avcılığı tamamen yasaklanmıştır. Aynı yıl Bulgaristan ve Romanya'da bu yasağa

uymuştur (1). Uluslar arası çeşitli organizasyonların etkinlikleri sonucu bu konu Avrupa Konseyi'nin 1979 yılında Bern'de yaptığı toplantıda gündeme gelmiş ve burada alınan karar ile Karadeniz'de yaşanan yunuslar koruma altına alınmış ve avcılığı tamamen yasaklanmıştır. Bu karara Türk hükümeti de 1983 yılında imza atarak uymuştur (2).

Tarihte Yunus Avcılığı

İlk yazılı kayıtlara göre Karadeniz'in yerli halklarından birisi olan Mossionik'lerin, yunusları elde ettikleri yağı, "amfora" adı verilen topraktan yapılan kaplarda sakladıkları arkeolojik buluntulardan tesbit edilmiştir. Ayrıca tuzlanarak küplere bastırılmış yunus etinin ve yağının bu kaplar ile uzak ülkelere taşındığı bilinmektedir. Arkeolojik kazılarda M.Ö. 3. ve M.S. 3. ve 4. yüzyıllarda, Sinop'un antik çağlarda amfora üretim ve ihracat merkezi olduğu tespit edilmiştir (4).

Ünlü seyyah Evliya Çelebi "Seyahatnamesi"nde, yunusların 200-300'lük sürüler halinde, İstanbul kıyılarında görüldüğünü ve avlanırken balıkları kıyıya sürdüğü için eski balıkçıların yunusa "mübarek hayvan" dediklerini ve uğurlu saydıklarını yazar (5). İstanbul'un fethi sırasında, gemilerini karadan Haliç'e indiren Fatih Sultan Mehmet'in komutanlarının, kazanlar dolusu yunus yağını kalaslar üzerine döktüğü ve bu suretle başarı sağladıkları nakledilir. 17. yüzyıl kaynaklarına göre; Boğaz'ın Avrupa kıyısının kuzeydeki uç noktası olan bugünkü Rumeli Fenerinin yerinde 16. yüzyılda Ali Macar Reis tarafından bir fener yapıldığı ve fenerin tepesine 110 taş basamakla ulaşıldığı ve günbatımından gün doğumuna kadar bu fenerde 8 okka (10.264 g.) yunus yağının yakıldığı kaydedilmektedir (6).

Bundan 186 yıl önce Sürmene'ye yolu düşen gezgin Bjiksyan; seyahatnamesinde, Sürmene'de çıkan yunus yağından söz eder. Sürmene'nin yukarı taraflarında bulunan ahalinin ziraatçılık olmadığından eğer ve zincir ile meşgul olduğunu, deniz kenarında yaşayan ahalinin ise balıkçı olduğunu ve tümüyle yunus avlayarak balık yağı imal ettiklerini yazar (7).

Petrole dayalı sanayi yağının gelişmediği dönemlerde, Karadeniz insanı için yunusları elde edilen yağın hayati önemi bulunmaktaydı. Elde edilen yunus yağı; evlerde, ibadethanelerde, sokaklarda; kandillerin aydınlatılmasında ve deniz fenerlerinde, tekerleklerin yağlanmasında kullanılıyordu.

Bir Zamanlar Karadeniz'de Yunus Avlanırdı

Doğu Karadeniz'de balıkçılıkla özdeşleşmiş Sürmene'nin, Civra (Balıklı) köyü insanlarının bir zamanlar yunus avcılığı en önemli geçim kaynağıydı. Hatta bu yöredeki yunus avcıları o denli ün salmıştı ki; eski Sovyetler Birliği ve Yunanistan'a bu tecrübelerini aktarmak için çağrıldıkları bile anlatılır (8). Sürmene Balıklı köyünden, 75 yaşındaki eski yunus avcısı Saim PÜSKÜL o günleri şöyle anlatıyor: *"Bizimkiler balığın yağını Ruslar'a satıyordu. Sonra Ruslar heves ettiler. Yunus ağlarından aldılar. Bizden de reisler aldılar, bizim reisler onlara öğrettiler; nasıl çevrilecek, nasıl sarılacak, nasıl avlanacak. Ruslar bu mesleği biraz yaptılar. Sonra onlara fırtına vurdu, ağları ile birlikte boğuldular hep. Bu işi beceremediler. Ondan sonra da bıraktılar. Yunanlılar da Ege'de trol avcılığı yapıyorlardı. Trol ağını yunuslar yiyordu. İnce balık giriyorsa trolün içine, afala dediğimiz büyük yunus da ağa dalıp koparır. O yüzden buradan yardımcı istediler. Burayı da biliyorlardı, yunus avcısıdır diye. Buradan 5-6 tane adam aldılar. Orada avcılık yaptılar."*

Birinci Dünya Savaşı'ndan, İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği 1940'lı yılların sonuna kadar, yoksulluğun hüküm sürdüğü yıllarda; bu "garip ve acılı meslek" tek ekmek kapısı olmuş Karadeniz sahil insanının. Hopa'dan, İstanbul'a, en çok da Trabzon balıkçılarının geçim kapısı olmuş yunus avcılığı. O dönemde en erbap yunus avcıları Sürmene'nin Balıklı ve Akçaabat'ın Salacık ve Mersin köylerinden çıkmış. Sadece Trabzon değil, Rize'de Çayeli ve Pazar, Giresun'da Gülburnu, Ordu'da Perşembe, Kışlaönü köyleri, Karadeniz Ereğlisi ve İstanbul boğazında Sarıyer ve Fener köyleri de yunus avcılığı ile anılmış. Anlatılanlara göre; bu yıllarda, Sürmene'den yola çıkan yunus avcıları, yelkenli takalarla (boyu 42 karış: 10-11 m boyunda) sahil şeridini takip ederek 9 günde İstanbul'a varmış (9).

Yunus Avcılığının Gelişimi İçin Devletçe Doğrudan Teşvikler

Karadeniz'de kıyısı bulunan ülkelerde 1870'li yıllardan beri yunus avcılığının yapıldığı bilinmektedir. Avlanan yunus miktarlarına ilişkin ilk resmi kayıtlar eski Sovyetler Birliği'ne aittir. Karadeniz'de Sovyetler Birliği tarafından avlanan yunus miktarı yıllara göre; 1927'de 9.3 bin, 1928-1937 döneminde yılda ortalama 7 bin, 1938'de 134-140 bin, 1946-1966 döneminde yıllık ortalama 2 bin ve 1966-67 yılları arasında

5.6 bin-7.4 bin adettir (10). Türkiye’de ise yunus av miktarına ilişkin eski kayıtlar kesin olarak bilinmemekle birlikte; 1951-57 döneminde toplam 157-185 bin, 1960’da 40 bin, 1966’da 3.7 bin, 1967’de 3.9 bin, 1968’de 34.4 bin, 1972’de 35.2 bin, 1973’de 129.5 bin ve 1979-1983 döneminde ise yıllık ortalama 6-7 bin adet yunus avlandığı bildirilmektedir (10, 11). Görüldüğü gibi yıllık yunus av miktarlarında önemli dalgalanmalar mevcuttur. Şüphesiz bunun bazı sebepleri de vardır.

Yunus avcılığı ülkemizde; Osmanlı döneminden 1947 yılına gelinceye kadar “dolma tüfeklerle” yapılırdı. İkinci Dünya Savaşı’nın sona erdiği yıllarda, ülkede yaşanan mali sıkıntıların da etkisiyle, o yıllarda Karadeniz’de yunus yağına dayalı yerli sanayinin geliştirilmesi ve Sovyetler Birliği ile rekabet edebilmek için hükümetlerce bazı desteklerde bulunulmuştur. Tek partili dönemde; 1947 ve 1948 yıllarında başbakanlık yapan ve aslen Akçaabatlı olan Hasan Saka’nın (12) bizzat önerisi ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün teşviki ile bir kanun çıkarılır. O yıl önde gelen yunus avcılarında oluşan bir heyet Başbakan Hasan Saka ile görüşmek için Ankara’ya gider. Bu heyet; Sürmene’den Karabacak Reis, Akçaabat Mersin köyünden Muzaffer Nuhoğlu ve Zavena (Salacık)’dan Mustafa Reis (Malkoç)’den müteşekkildir. Başbakan Hasan Saka bu heyeti Cumhur Reisi İsmet Paşa’nın huzuruna çıkarır. Heyet isteklerini muhteva eden bir arzuhali Başbakan’a sunar. Bu olay sonrasında yunus avcılarının güçlenmesi için hibe silah ve mermi dağıtımına başlanır. Bunun dışında tekne ve av aracı teçhizatı için çok düşük faizli kredi desteği sağlanmıştır. O dönemde “devletçi iktisadi politikaları”nda etkisi ile güçsüz ve yetersiz olan sanayinin gelişmesi için, özellikle de İtalya ve Almanya’ya ihraç edilen ve birçok sanayi için önemli bir ara hammadde kaynağı (ilaç, deri, kozmetik, gıda, demiryolu, lokomotif sanayi vb) oluşturan yunus yağı ihracatı da desteklenmiştir. 1947 yılına kadar yunus yağı üretimi 2000 ton/yıl iken, 1954 yılında 4000 ton/yıl’a yükselmiştir. Bu dönemde İtalya ve Almanya’ya yunus yağı ihraç eden sanayicilere devlet tarafından “ihracat teşvik primi” ödenmiştir. Ancak bu teşvik 1957’de Tarım Bakanlığı tarafından çıkartılan bir yasa ile kaldırılmıştır (3).

1957 senesinde yunus avcılığını destek amacıyla sürdürülen teşviklerin kaldırılmasından sonra, 1959 yılında “Çayeli Balıkçılar Kooperatifi” kuruldu. Halen hayatta olan ve kooperatifin kuruluş faaliyetlerinde bulunan ve uzun yıllar bu kooperatifte yunus

balıkçılığı için mücadele veren Yaşar Pişkin; bu dönemde sadece Çayeli yunus balıkçılarına değil, Hopa’dan Ünye’ye kadar tüm Doğu Karadeniz’deki yunus avcılarına silah, mermi ve kredi dağıttıklarını ifade etmiştir (14).

EBK’nin Kuruluşu Ve Yunus Balıkçılığında Sağlanan İlerlemeler

Et ve Balık Kurumunun 1952 yılında devlet tarafından kuruluşuna kadar geçen sürede; balıkçılar avladıkları yunusları, mahallinde, kendi imkânları ile kurdukları küçük tezgâhlarda, bakır kazanlarda işleyip, yağını çıkartıyorlardı. Bu kazanların özelliği oldukça büyük olmalarıydı. O kadar ki bir kazandan bir-iki fiçi yağ alınıyordu. Soğuk hava depolama ve taşımacılık imkânları olmadığı için avlanan yunuslar uzun bir süre işlenmeden bekletildiğinde bozulma ile birlikte kötü, dayanılmaz kokular yayıyordu (8). [Cıvralı, yaşlı, eski yunus avcısı Saim reis artık o kazanların yok olduğunu ve bakırcılar tarafından hurda için toplandığını anlatıyor ve ekliyor: “Yağ yeni eridiği zaman, köpük halindeyken, ekmek batırılıp yeniyordu. Tam manasıyla eridiği zaman yağ kararır ve daha yenilmez. Hani, mayasıl derler ya, o hastalığa iyi geliyordu. Ayrıca “İlkmen” adı verilen, saçtan dört köşe şeklinde yapılmış fitilli lambalarda yunus yağı kullanılırdı. Pamuktan yahut bez parçasından fitil yapıyorsun; ama yün olmayacak. Sonra onlarla evlerimizi aydınlatırdık”].

1952’den önce Trabzon’da sadece Veysel Çakıroğlu’na ait bir “işlekhane” (tesis) bulunuyordu. Bu tesisi İkinci Dünya Savaşı’ndan önce Almanların desteği ile ortak olarak kurulmuştu (3). Yunus avcılığı için 1948 yılında devletçe verilen hibe destekler ve 1952 yılında EBK’nin Trabzon’da fabrikasının kurulması, yunus avcılığına olan ilgiyi arttırmıştı. “EBK Balıkçılık Müessesesi” bu dönemde sahip olduğu “Dalga” ve “Dalyan” isimli soğuk hava tertipli gemiler ile Ağva (İstanbul) ve Sinop bölgelerinden avlanan yunusları işlenmek üzere Trabzon’daki fabrikaya taşımaya başlamıştı. 1969 yılının Mart-Nisan döneminde Trabzon’daki fabrikadan 20 ton yunus yağı üretilmişti. 1970 yılının aynı döneminde işlenmek üzere 55.9 ton yunus alınmış ve bu miktardaki hammaddeden 21.6 ton yağ elde edilmişti (13).

Sadece yunus avcıları değil, Değirmendere’de üretime açılan fabrika yöredeki birçok insana iş, aş kapısı olur fukaralığın kol gezdiği bu amansız senelerde.

Trabzon, merkez Çukurçayır köyünde yaşayan "Delî" lakaplı Talip'te bu şanslı kişilerden biridir. Talip'in kötü talihi 1952 senesinde, Değirmendere'de hizmete açılan "Et ve Balık Müessesesi" ile son bulur. Talip 1955 senesinde buraya işçi olarak müracaat eder. Artık düzgün bir işi vardır. Her aybaşında ailesini fazlası ile geçindirecek kadar bir ücret eline geçer. Bunca yoksulluktan, bunca çileli haytan sonra bu iş onun için inanılmazdır.

Talip tam 25 sene boyunca yunusların keskin leş kokusuna dayanır. Bıkmadan, usanmadan fabrikaya gelen tonlarca yunusun derisini yüzer! Üzerine sinen bu kokudan hayatı boyunca bir türlü kurtulamaz. Kazancı olmasa aslında çekilecek gibi bir iş değildir bu. O, insana bu kadar sıcak, bu kadar yakın, insan sevgisine bu denli muhtaç, bu yaratıkların acımasızca öldürülmesine de karşıdır. İşte bu yüzden 1980 senesi Talip için tam bir özgürlük yılı olur. Talip o yıl bir taraftan emekli olup, bu fabrikanın o keskin, ağır kokusundan kurtulurken, aynı yıl yunuslar da özgürlüğüne kavuşur. Dönemin Türk hükümeti de Karadeniz'deki yunus avcılığına getirilen uluslararası yasağa imza atar (2).

Çetin ve Çileli Bir Meslek: Yunus Avcılığı

Doğu Karadeniz balıkçıları için yunus avcılığı babadan oğula intikal eden bir meslektir. Yunus avlama; bilgi, cesaret, hüner ve özellikle keskin nişancılık isteyen bir işti. Çünkü yunuslar mavzerlerle avlanırdı. Gerçi ağ ile avlayanlar da, balığı ağ ile çevirmeden önce, yunus sürüsünü bir araya toplamak için silah kullanırdı. Silahla avlamada büyük bireylere nişan alınırdı. Küçük yavrular avlanmazdı. Hâlbuki ağla çevrilen yunusların büyüklüğü, küçüklüğü hepsi bir arada avlanırdı (3).

Yunus avcılığı kıyıdağ itibaren 100-150 mil açıktaki sulara kadar yapılırdı. Limandan kalkan takalar fırtına, yağmur, kar demeden, çileli bir mücadeleden sonra, en az 5 ile 7 gün üzerine tekrar evlerine dönerlerdi. Av zamanı eylülün 1'inde başlar, tüm güz, kış ve bahar aylarında devam ederdi. Genel olarak avcılık haziranın ilk yarısında son bulurdu. Avcılığı için hükümetlerce herhangi bir yasal düzenleme getirilmemişti. Av zamanı canlının vücudundaki yağ içeriğine göre belirleniyordu. Yunus çoğunlukla yaz döneminde yavruladığı için ve ayrıca deniz suyu sıcaklığının artışı ile birlikte, deri altında depoladığı yağ oranı düştüğü için avcılık randımanlı olmuyordu (15, 16).

Balıkçılar yunus avına bir grup halinde çıkarlardı. Karadeniz'in karakteristik özellikte, 10-12 m boyundaki, ahşap malzemeden yapılmış "taka"larında, silahla avcılıkta nişancı ile birlikte yaklaşık beş kişilik bir tayfa grubu bulunurdu. Bu balıkçıların çoğu avlanan balığı tekneye almada yardımcı oluyordu. Ağlarla avcılık daha külfetli ve daha çok insan gücünü gerektiriyordu. Bir takım 15 parça teknedeki oluşurdu. Bu teknelerden 2-3 tanesi motor, ağ taşıyan kayıklar ve bir de bunların yardımcı sandalları vardı. Bir takıma reislerle birlikte 35-40 kişilik bir tayfa ekibi düşerdi (8, 15).

Cıvralı Saim reis yunus avlamanın inceliklerini anlatıyor; "Tüfeklerle de vururduk. Ama esas avcılık ağ ile olurdu. Kurşunla günde 30-40 tane vurursun. Ağla beraber 400-500 tane alırdık. 1950 senesinde bir seferde 1.150 tane avladık. Fatsa-Yalıköy'de... Şimdi, balıkları görürsünüz. Denizin altında nefes alamaz, su üstüne çıkmak zorundadır. Çünkü ciğerli hayvandır. Suyun üstüne çıktığı zaman da motoru takıyorsun peşine. Gidiyor, balığı oradan döndürüyor. Dönmüyorsa kurşun atıyorsun, balığı döndürüyorsun. Balığın önüne mermiyi vurduğunda o döner, gerisin geri. Ağ daha bekliyor, çevirmemiş. Motor, balıkları ağın yanına getiriyor, yardımcıları da onun etrafını çeviriyorlar. Balığı alıyorlar orta yere. Ağ kayığı da ağı sarıyor. Orada balık sargının içerisinde. Kime doğru geliyorsa tüfek atıp korkutuyor, ağa gitsin diye. Eğer çok dalmışsa ve sana doğru geliyorsa, iki çakıl taşı sokuyorsun ellerinin dibine, telefon diyoruz ona, taşlarla şöyle zank zank vuruyorsun. Mesela ben taşı burada vursam, sen ta ileride olsan, senin kulakların zank zank bunu duyar. Balık da o şekilde doğru ağa gidiyor. Ağın ağzı kapanıyor. Onun altında halat vardır, halatlarla çekiyorlar ve ağın altını böyle halatlarla kaldırıyorlar. Böyle, oluyor tava gibi. Ağın altı da kesiliyor. Zaten öyle bir hayvandır ki, çok korkak, ürkektir. Hâlbuki zıplasa ağdan kurtulabilir. Çünkü 2-3 metre havaya zıplar. Balıkları Sürmene'ye getirmiyorduk. Orada avcılığın olduğu yerde balığı eritiyorduk. Mesela Sakarya'da açıldın denize; balığı avladın, aldın. Geldin sahile, o balıkları yüzüyorsun, yağı postundadır. Balığı eritirsin. 50 kiloluk bir balıktan yaklaşık 20 kilo yağ alırsın."

Yunuslar "iğrip" denilen, kendir bitkisinin kabuğundan elde edilen ipliklerden dokunan ağlarla avlanırdı. Kendirden alınan ipler evlerde "yığ" denilen tezgâhlarda ip haline getirilirdi. Sağlam olsun diye bu ipliklerin iki-üç katı bir araya getirilip sarılırdı. Bu ipler evlerde

kadınlar veya erkekler tarafından 18-20 metre boyunda parça parça dokunduktan sonra, birbirlerine çatarak büyük ağ haline getirirlerdi (8, 15).

1940'lı yıllarda, Trabzon'un Salacık köyü de, Sürmene gibi yunus avcılığında çok ünlüydü. Köydeki tüm haneler yunus avcılığıyla geçiniyordu. Köyde yaklaşık 15 taka vardı. Bunların çoğu yelkenliydi. Çok azında motor vardı. Eski bir trol balıkçısı olan, 1935 Salacık doğumlu Namık Malkoç o günleri şöyle anlatıyor (15); *"Babam eski, dolma mavzerlerle yunus avlardı. Benim ilkokul diplomasını alıp denize çıktığım ilk yıl, 1948 yılında devlet tarafından yeni tüfekler ve mermi dağıtıldı. Daha fazla yunus avlamaya başladık. Köyden ayrıldıktan sonra bir hafta denizde kalıyorduk. 1950 senesinde bir seferde 200-250 yunus avladığımız hatırlıyorum. Ancak yıllar içinde, av araçlarında ve avcılık yöntemindeki gelişmelere paralel olarak avda artış olmadı. O tarihlerde gençtim. Bir taraftan da "çektirmecilik" olarak tabir edilen deniz taşımacılığı yapıyorduk. İlk olarak 1960 yılında Karadeniz sahil yolu çalışmalarının başlatılması ile birlikte, karayolu taşımacılığı önem kazanmaya başladı. Gemi taşımacılığı önemini kaybetti. 1963 senesinde trol balıkçılığına başlamak için Samsun'a göç ettim. Zaten 1960'dan sonra da yunus avı aşırı avlanma nedeniyle düşmeye başladı. Sadece aşırı avlanma değil, gelişmiş silahların çıkardığı seslerde yunusu kaçırdı. Ayrıca kıyı balıkçılığı arttığından yunus sahilden uzaklaştı. Daha sonraki yıllarda, 1980'den sonra avcılığı tamamen yasaklandıktan sonra birçok yunus avcısı tütüncülüğe başladı. Bizim sülaledeki balıkçılar Samsun'da trol balıkçılığı yaparak bu mesleği sürdürdüler."*

'Malkoçlar' sülalesi Akçaabat sahilinde, geçmişi balıkçılıkla ünlü Zavena köyünün en eski sakinlerindedir. Zavena'nın Müslüman, Rum yunus avcıları o kadar meşhurdur ki; Trabzon sahillerdeki ilk yunus işlekhaneleri taa 1800'li yılların başında burada kurulmuştur. Zavena'daki Müslüman ahali balıkçılığı da çoğunlukla yakın komşuları Rumlardan öğrenmiştir. Rum, Müslüman haneler arasındaki komşuluk ilişkileri, muhabbet öylesine ileriye ki; birlikte denize açılır, ağları birlikte atar, avladıkları yunusların yağını birlikte çıkarırlardı. Muhacirlik gelip çatığında en yakın komşuları, birlikte Karadeniz'in azgın sularında boğuştuıkları Bocalı, Vasil ve Yannis Reisler bu ayrılığa çok ama çok üzülürler. Bu dostlukları muhacirlik sonrasında da devam eder. Taa ki mübadeleyle; 1924 senesine kadar, bu yakın balıkçı komşularının bu hırçın, azgın sulardan gidene kadar...

Geride Kalanlar

Ve böylece bir zamanlar Karadeniz'in hırçın sularında, bir efsaneye dönüşen "çileli yunus avcılığı" tarih olmuş. Ardında tonlarca gözyaşı ve acı bırakarak... Bir de balıkçıların hüzünlü hayat hikâyelerini, onların dillere destan cesaretlerini...

"Dümen ve başaltlarında insanlar vardı ki Bunlar

Uzun eğri burunlu

Ve konuşmayı şehvetle seven insanlardı ki Sırtı lacivert hamsilerin ve mısır ekmeğinin zaferi için

Hiç kimseden, hiçbir şey beklemeksizin Bir şarkı söyler gibi ölebilirlerdi..." (17).

Kaynaklar

- 1-Smith, T.D., 1982. Current Understanding of Status of Small Cetacean Populations in the Black Sea. Mammals in the Seas.. Small Cetaceans, Seals, Sirenians and Otters. FAO Fish Ser. No. 5, Vol. IV., Rome.
- 2-Çelikkale, M.S., Ünsal, S., Durukanoğlu, F., Karaçam, H., Düzgüneş, E., 1988. Karadeniz'de Yaşayan Yunus Stoklarının Belirlenmesi ve Biyolojik Özelliklerinin Tespiti. Proje Sonuç Raporu. Proje No: DS. 876. 101.010.1. TKB Proje ve Uygulama Genel Müdürlüğü ve KTÜ Sürmene Deniz Bilimleri Teknolojisi Yüksek Okulu, 80 s.
- 3-Çakıroğlu, A.S., 1969. Karadeniz'de Balıkçılığımız. 1. Basım. 183 s.
- 4-Öztürk, Ö., 2005. Karadeniz. Ansiklopedik Sözlük. 2. Cilt. Heyamola Yayıncılık, İstanbul. ISBN 975-6121-00-9.
- 5-Şehsuvaroğlu, I; H. Evliya Çelebi, Seyahatname: Boğaziçi.
- 6-Demirel, E., 2005. Deniz Fenerleri. Skylife. THY Aylık Dergi, Şubat-2005 sayısı.
- 7-Malkoç, M.N., Trabzonlu Tarihçi Şakir Şevket'in Gözüyle Sürmene
- 8-Kol, H., Ölmez, S., Yılmaz, E., 2005. Garip ve Açıklı Bir Meslek: Civranın Yunus Avcıları. Tekne Dergisi, Sürmene Lisesi, Kültür ve Edebiyat Dergisi, Sayı 1.
- 9-Yazıcı, M.A., 2005. Karadeniz Evleri-7. info@fotokritik.com
- 10-Zemsky, V., Yablakov, A.V., 1974. Ctch Statistics, Short History of Explantation and Present Status of *Delphinus delphis*, *Phocoena phocena*, *Tursiops truncatus* in the Black Sea. Working Paper. Presentad to the Meeting of ACMRR/FAO. La Jolla.
- 11-EBK, 1988. Et ve Balık Kurumu Yıllık Raporları.
- 12-Erdilek, N., 1983. Hükümetler ve Programları. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. İletişim Yayınları. Cilt 4, S. 968-1046.
- 13-EBK, 1970. Balık ve Balıkçılık Mecmuası. Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğü. Cilt: 18, Sayı 3. s. 45-46.
- 14-Yaşar Pişkin ile Zengin, M.'nin söyleşi. Haziran, 2004. Çayeli.
- 15-Namık Malkoç ile Zengin, M.'nin söyleşi. Temmuz, 2006. Salacık, Akçaabat.
- 16-Tezel, R., 1958. Yine Yunuslar Hakkında. Balık ve Balıkçılık Mecmuası. Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğü. Cilt: VI, Sayı 3. s. 12-14.
- 17-Hikmet, N., 1987. Kuvayi Milliye, Şiirler:3. Adam Yayınları, 225 s.